

HONINGBOOM, EEN AZIAAT GEPLANT IN HOUTHEM-SINT GERLACH

Léon Willems

Wie door het park van Château Sint Gerlach struint, zal ongetwijfeld oog in oog hebben gestaan met een boom die op het eerste oog doet denken aan een boomsoort, die in de volksmond bekend staat als acacia. Geen wonder, deze boom is daar ook aan verwant. Maar het betreft een andere boomsoort, de honingboom. Hoe is deze Aziatische boomsoort in Houthem beland?

Honingboom in het park van Château St. Gerlach
(foto: Jeroen Philippona)

Boomverleden

Voor de beantwoording van die vraag moeten we even duiken in de achtergrond van deze boomsoort. De honingboom, wetenschappelijke naam *Sophora japonica* L., groeit van oorsprong in China en Korea. De wetenschappelijke naam zorgt al voor verwarring, want in Japan komt deze boom van oorsprong niet voor. Hij wordt ook wel aangeduid als pagodeboom of rozenkransenboom. Die laatste benaming dankt de boom aan zijn tot 8 centimeter grote peulvormige ingesnoerde vruchten.

De eerste honingboom van Europa werd in 1753 in Engeland ingevoerd door James Gordon voor de beroemde Kew Gardens in London. James Gordon was een kweker, die bijzonder geïnteresseerd was in exotische planten. Zelf publiceerde hij er nooit over, maar zijn roem was bij velen bekend. Hij slaagde er in botanische bijzonderheden uit verre oorden zelf op te kweken en vermoedelijk

is hij er zo ook in geslaagd honingbomen voor Kew Gardens tot wasdom te brengen. Eén van deze bomen, waarschijnlijk rond 1760 aangeplant, is er nog te zien.

Oorspronkelijke gebruiken

Vanwege de fraaie witte, pluimvormige bloemtrossen werden honingbomen in de buurt van boedhistische tempels aangeplant. De bomen werden in Japan ingevoerd en gecultiveerd vanwege het hout, dat werd benut voor het maken van pilaren en deurstijlen.

Volgens de Chinezen huist in de honingboom een demon. Een houthakker, die een honingboom velde en er een huisje van bouwde, werd samen met zijn gezin dood in zijn huis aangetroffen. Volgens het volksgeloof was dit de straf van de vertoornde demon.

Het hout bevat een sterk ruikende scherpe stof die bij verwondingen in het bloed komt en dan giftig werkt. Alle delen van de boom werken purgerend. Het wordt daarom in geringe hoeveelheden in de Chinese geneeskunst gebruikt als zuiverend en reinigend middel, bijvoorbeeld tegen vergiftigingen.

Bladeren en peulvruchten van de honingboom werden geplukt, om te gebruiken als een verdovend middel. Vanwege hun roes verhogende werking werden de peulen ook wel aangeduid als toverbomen. Voorts wordt uit het hout een gele kleurstof gewonnen. De bloemen bevatten veel nectar en zijn in trek bij honingbijen, waaraan de boom zijn Nederlandse naam dankt. Overigens verschijnen de bloemen pas als de boom ongeveer tien tot vijftien jaar oud is.

Sierlijke verschijning

De honingboom kan tot twintig meter hoog worden. De schors is grijsbruin van kleur en opvallend gegroefd. De takken zijn groen en vallen verder op door de aanwezigheid van lichtgekleurde lenticellen, te vergelijken met huidmondjes waarmee de boom kan ademen en gassen innemen en uitstoten. De bladeren lijken veel op die van de robinia (in de volksmond beter bekend als acacia), ze zijn geveerd en verdeeld in drie tot acht paar ovale, puntige blaadjes. In Europa is het een geliefde sierboom, die weinig last heeft van ziekten of aantastingen en daarom vaak als parkboom of laanboom wordt aangeplant.

De boom in het park van Château Sint Gerlach is in april 2011 opgemeten door Leo Goudzwaard van de website monumentaltrees.com. De omtrek is 4,02 meter op een hoogte van 1,30 meter en de hoogte is 20,60 meter.

Ouderdom

Deze cijfers kunnen ons behulpzaam zijn bij de bepaling van de leeftijd van deze boom. Jaarringen geven definitief uitsluitsel, maar daarvoor zou de boom eerst gekapt moeten worden. Een verhaal in de Verenigde Staten doet de ronde dat een student daar om de leeftijd van de oudste mammoetboom te berekenen, deze eerst had moeten omkappen. Een andere optie is het bepalen van de leeftijd door de gemiddelde groei van een boom te gebruiken. De meeste bomen worden jaarlijks 2½ centimeter dikker. In dat geval zouden we dus 402 centimeter moeten delen door 2,5 centimeter en komen we uit op ruim 160 jaar. De boom zou dan dus rond 1851 zijn “geboren” en gaan we ervan uit

dat de boom eerst nog enkele jaren moest worden opgetrokken bij een kweker, dan zou hij mogelijkwijze rond 1860 bij het Château zijn aangeplant.

Boompje groot, plantertje dood

De vraag is nu wie deze boom ooit heeft laten planten. Mogelijk is dat François Corneli geweest, die in 1856 burgemeester van Houthem was geworden en zijn vader Antoine Joseph François Corneli was opgevolgd als bewoner van het kasteel. In 1857 huwde hij Elise Raikem.

Een andere mogelijkheid is de broer van François, Joseph Corneli. Hij werd in 1834 geboren en trouwde in 1867 met Anna barones van Heemstra. Philippens meldt in *Echo's uit Houthems verleden* dat Joseph een naturalist was, dat hij reislustig was en vele landen bezocht. In het park te Houthem liet hij ijzeren kooien aanbrengen voor een collectie wilde dieren en exotische vogels. Na zijn huwelijk gaat hij met zijn jonge echtgenote in het Franse Tours wonen. Joseph overlijdt kinderloos in 1887, zijn echtgenote een jaar later. Beiden worden in de grafkapel van de familie bijgezet. Het zal leiden tot een conflict tussen de familie en de pastoor, die in een brief aan de bisschop de overleden Joseph als "godloochenaar" betitelt. Is er een verband tussen deze ferme woorden van de clericus en de naturalistische levenshouding van Joseph Corneli? Het is immers ook het tijdperk van Charles Darwin en de evolutietheorie, die het Bijbelse scheppingsverhaal in twijfel trekt en aan populariteit wint.

Naar de reden van de planting kunnen we vooralsnog gissen. In de negentiende eeuw was er veel belangstelling voor Azië. Sinds 1842 was vrije handel met China mogelijk en in 1863 werden diplomatieke betrekkingen tussen China en Nederland in een verdrag vastgelegd. Het is echter onwaarschijnlijk dat de honingboom is aangeschaft uit interesse voor de Aziatische cultuur en natuur. In het kasteel zijn bij de restauratie nog diverse elementen aangetroffen uit de periode Corneli, maar geen daarvan hebben een oriëntaalse achtergrond. Het zijn eerder pastorale motieven: op beschilderd behangpapier in de tuinkamer waren attributen en symbolen van zomers landleven geschilderd, voorts zijn er stilleven met muziekattributen en tortelduiven zichtbaar en elders weer bloemslingers.

Een andere verklaring kan de in de negentiende eeuw losgebarsten verzamelwoede zijn. Aristocraten en intellectuele elites gingen zich toeleggen op het verzamelen van allerlei rariteiten. Deze verzamelwoede was een wijd verspreide dwangmatige passie, de "patiënten" verzamelden werkelijk alles: van porselein tot boeken, van schilderijen tot beelden en van opgezette beesten tot bomen? In dat geval heeft naturalist Joseph Corneli als planter inderdaad de beste papieren.